

Nordiskt Institut för Kyrkohistorisk Forskning

av *Lars Österlin*.

Under de senaste åren har det internordiska samarbetet inom den kyrkohistoriska forskningen blivit utbyggt och intensifierat. Tanken på fördelarna med en sådan arbetsgemenskap bland Nordens kyrkohistoriker kom först upp vid den nordiska fakultetskonferensen på Krogerup i augusti 1964. Man menade, att det förutom de stora konferenserna för alla teologiska disciplinerna också borde finnas en möjlighet att samla forskare inom ett särskilt teologiskt ämnesområde. Då skulle man mer konkret kunna dryfta gemensamma problem och ta upp bestämda arbetsuppgifter.

Impulsen från Krogerup-konferensen ledde till ett möte i oktober 1965 på Lunds stiftsgård i Båstad. Detta möte betecknades som en »konferens för kyrkohistoria och praktisk teologi». Man sammanförde kyrkohistoria med praktisk teologi, eftersom det senare ämnet finns vid både de svenska och finska universiteten och i båda fallen står kyrkohistorien mycket nära. Konferensen i Båstad hade arrangerats av professor Sven Kjällerström i Lund tillsammans med docenten, numera domprosten i Lund, Per-Olov Åhrén. Det var en stor konferens för både äldre och yngre forskare inom alla historisk-teologiska ämnesområden. Deltagarförteckningen upptar inte mindre än 70 namn. Föreläsningarna och diskussionerna behandlade huvudsakligen metodfrågor och principiella problem beträffande definitionen och avgränsningen av de kyrkohistoriska disciplinerna. Konferensen bekostades till större delen av anslag som beviljats av Lunds teologiska fakultet ur Signe och Oscar Krooks fond, en fond ur vilken man för övrigt fick pengar till liknande konferenser under 1960-talet för nordiskt samarbete också inom andra teologiska ämnesområden.

Vid Båstad-mötet 1965 visade det sig, att det fanns ett allmänt intresse att göra det till en regelbundet återkommande tradition att hålla internordiska konferenser för kyrkohistorisk forskning. För detta ändamål valdes därför en stående kommitté, ett »Udvalg

for fællesnordisk kirkehistorieforskning». Initiativet härtill togs av professor Niels Knud Andersen, København, och han valdes till »Udvalgets formand». I denna egenskap sammankallade han nästa konferens, också den i Båstad, i augusti 1966. För de praktiska arrangemangen svarade den gången amanuensis Jørgen Thorgaard, København. Pengar fick man genom ett anslag ur Nordisk kulturfond. Sammankomsten begränsades till att gälla ett särskilt ämne nämligen 1800-talets väckelserörelser i Norden, och inbjudan gick ut endast till de kyrkohistoriker som kunde räknas som specialister inom detta fält.

Den principen kom att gälla också under de följande åren. De internordiska kyrkohistorikermötena blev specialistkonferenser och därmed också verkliga arbetssammankomster. De anordnades inte bara för inbördes kontakt och diskussion utan också i direkt avsikt att ventilera och redovisa konkreta forskningsresultat. Efter Båstadkonferenserna 1965 och 1966 följde en konferens i Lund i juni 1967, anordnad av lundafakulteten, och en i Sigtuna vid månadsskiftet augusti–september 1968, anordnad av kyrkohistoriska institutionen i Uppsala under ledning av professor Sven Göransson. Ekonomiskt understöddes båda dessa möten ur Signe och Oscar Krooks fond i Lund.

Vid Sigtunakonferensen 1968 utvecklades denna nordiska forskargemenskap till en fast organisation: Nordiskt institut för kyrkohistorisk forskning (NIKFO). Detta institut fick en styrelse bestående av åtta personer, en ur vardera av de åtta teologiska fakulteterna i Danmark, Norge, Sverige och Finland, samt en sekreterare. Under åren 1968–1971 har styrelsen bestått av följande personer: professor Niels Knud Andersen, København, ordförande, docent Anders Pontoppidan Thyssen, Århus, professor Sven Göransson, Uppsala, professor Carl-Gustaf Andrén, Lund, vice ordförande professor Einar Molland, Oslo, vice ordförande, fakultetslektor Andreas Aarflot, Oslo, professor Kauko Pirinen, Helsinki, professor Bill Widén, Åbo, samt som institutets sekreterare docent Lars Österlin, København och Lund. Institutets ledning och sekretariat var under dessa år förlagt till København. Med olika praktiska uppgifter biträdde de kyrkohistoriska institutionerna i København och Lund.

Institutets målsättning formulerades vid starten sålunda: »Det har som ändamål att inom vissa forskningsområden, lämpade för komparativa undersökningar och gemensamt planlagda arbeten,

medverka till en fri samordning av den kyrkohistoriska forskningen i Norden. Avsikten är att bland de kyrkohistoriska forskarna inom de teologiska fakulteterna i Norden inspirera till vetenskapliga konferenser och överläggningar samt att främja gemensamma vetenskapliga publikationer.» Avsikten har vidare – alltsedan det första Båstadmötet 1965 – varit att sammanföra äldre forskare, som redan publicerat sig inom ämnesområdet i fråga, med yngre kyrkohistoriker, som befinner sig mer eller mindre vid starten av sitt arbete. Konfrontationen mellan dessa båda kategorier har visat sig vara stimulerande. Genom den internordiska gemenskapen vidgas forskarkretsen. Vid varje enskild fakultet finns ju ofta bara någon enstaka eller i bästa fall några stycken företrädare för en särskild epok eller ämnesdel. På en nordisk fackkonferens kan man få tillfälle att diskutera sina problem med en relativt stor grupp av forskarkolleger. Åtskilliga ämnen har ju också en räckvidd som sträcker sig över alla de nordiska länderna och kräver därför gärna en komparativ internordisk belysning. I varje fall är metodfrågorna gemensamma. De nordiska forskarsammankomsterna har också alltid sin betydelse som tillfällen till inbördes information.

Ett ämne som omedelbart visade sig vara av intresse för en stor grupp av forskare i hela Norden var 1800-talets folkliga väckelser. Detta ämne behandlades vid tre konferenser på rad 1966, 1967 och 1968. Det skedde under olika aspekter – först väckelserörelsernas förhållande till nationalkyrkorna och därefter relationen mellan väckelserörelserna och kulturlivet. I båda fallen företer de fyra nordiska länderna en i stort sett likartad situation med lutherska folkkyrkor och en i äldre tider enhetlig, av lutherdomen präglad samhällsuppfattning och kultur. Här bröt väckelserna in med en ny kyrkouppfattning och med en mer eller mindre puritansk livsuppfattning och kulturkritik.

Materialen från konferenserna om 1800-talets väckelserörelser kunde till sist ställas samman till en volym med titeln »Väckelse och kyrka i nordiskt perspektiv». Det var huvudsakligen föreläsningarna vid konferensen i Båstad 1966, som därmed blev publicerade. Detta kunde dock ske först efter ett tämligen omfattande redigeringsarbete, som utfördes av docent Anders Pontoppidan Thyssen vid kyrkohistoriska institutionen i Århus. Boken utkom 1969 och utgjorde den första volymen i serien »Skrifter utgivna av Nordiskt institut för kyrkohistorisk forskning». Utom redaktören medverkade åtta författare, två från varje land: Frands Ole Over-

gaard, Jørgen Stenbæk, Paavo Kortekangas, Pekka Raittila, Andreas Aarflot, Terje Ellingsen, Carl-Henrik Martling och Bror Walan.

Boken *Väckelse ocu kyrka i nordiskt perspektiv* innehåller översikter över de nordiska väckelserörelserna, deras uppkomst, utveckling och utbredning, och utgör en sammanställning av tidigare forskning på området. Den har också försetts med utförliga litteraturlistor och register. Den har därigenom blivit en användbar uppslags- och lärobok. I fortsättningen har de olika projekten inom NIKFO dock inte syftat till att skapa liknande översiktsarbeten. De har i stället utformats som symposier för ventilerung av primärforskning.

Den första sammankomsten som arrangerades av NIKFO var ett mindre symposium för forskare vid Københavns och Lunds universitet. Det hölls i maj 1969 på Fuglsang i Danmark och behandlade problem inom dansk och svensk psalmforskning. Det var denna gång blott en dansk-svensk konferens, men den var i gengäld tvärvetenskaplig, för både litteraturhistoriker och kyrkohistoriker. Den leddes av professor Niels Knud Andersen, København, och professorn i litteraturhistoria i Lund, Carl Fehrman. Huvudvikten lades vid reformationstidens och barockens psalmdiktning. Från dansk sida presenterades också den »Salme-registrant», som utarbetats vid Institut for dansk kirkehistorie i København under ledning av pastor Anders Malling. Dansk litteraturhistorieforskning representerades av professor Arthur Arnholz. Från Sverige bidrog icke blott litteraturhistoriker och teologer från Lund utan också psalmdiktaren, kyrkoherde Anders Frostensson, Stockholm, som redogjorde för det arbete för främjande av ny psalmdiktning, som utföres av Svenska hymnologiska institutet. Konferensen bekostades genom anslag ur »Clara Lackmanns fond för befrämjande av den skandinaviska samkänslan» och ur J. Oskar Andersens fond.

1969 startade NIKFO också två forskningsprojekt på längre sikt, ett under rubriken »Tradition och förnyelse. Reformationen i Norden» och ett annat betecknat »Nordisk lutherdom över gränserna. De nordiska nationalkyrkorna i 1900-talets konfessionella samarbete».

Reformationsprojektet inleddes med en konferens på Lejondal, Sverige bekostad genom ett anslag ur Danska statens humanistiska forskningsråd. Medverkande med föreläsningar var P. G. Lindhardt, Sven Kjällerström, Kauko Pirinen och Åke Andrén. Paral-

lellt med deras bidrag, som i första hand avsåg att ge översikter över forskningsläget, löpte en serie »forskningsrapporter» av yngre reformationshistoriker över särskilda problem i de olika nordiska ländernas reformationshistoria. Sådana bidrag lämnades av Erkki Kouri, Andreas Aarflot, Martin Schwarz Lausten, Thorkild Lyby Christensen och Kaj Mogensen.

Avsikten var att Lejondalskonferensen redan nästa år skulle följas upp med en konferens i Norge över samma tema. Då det inte lyckades att arrangera en sådan sammankomst i Norge, kom emellertid fortsättningen att fördröjas ända till februari 1971, då projektet trots allt kunde föras i hamn genom ett forskningsseminarium i Lund. Detta bekostades av lundsiska pengar, som beviljades av »Andreas Rydelius-stiftelsen». Denna sammankomst i Lund kunde förverkligas främst tack vare en energisk insats av professor Carl-Gustaf Andrén, Lund. Temat Reformationen i Norden kunde nu bli ytterligare belyst genom nya bidrag, fr.a. inom psalm- och liturgihistoria, kyrkorätt och frågor rörande kyrklig egendom och kyrkotukt. Föreläsare var Niels Knud Andersen, Helge Nyman, Åke Andrén, Bo Ahlberg, Jørgen Stenbæk och Kaj Mogensen. Också två humanister medverkade: rättshistorikern Gudmund Sandvik, Oslo, och musikhistorikern Folke Bohlin, Lund. Föreläsningarna vid reformationskonferenserna på Lejondal och i Lund kommer att sammanställas i en volym i NIKFO:s skrifserie under redaktion av Carl-Gustaf Andrén.

Det andra forskningsprojektet, Nordisk lutherdom över gränserna, avser att belysa de nordiska nationalkyrkornas förbindelser inbördes och deras relationer till internationella enhetsrörelser samt deras ställning i den kulturella och politiska utvecklingen. Dessa ämnen har behandlats av en mindre forskargrupp av yngre kyrkohistoriker i Sverige och Finland under ledning av docenterna Eino Murtorinne, Helsingfors, och Lars Österlin, København och Lund. Gruppen har haft två sammankomster, en i København 1969 och en i Båstad 1970. Vid båda tillfällena var utom de direkt medverkande också forskare närvarande från Danmark och Norge och dessutom representanter från Lutherska Världsförbundets teologiska avdelning i Genève. Initiativet till detta arbete hade nämligen bl.a. kommit från Lutherska Världsförbundet teologiska ledning i Genève, där man länge sett behovet av en kvalificerad forskning rörande det lutherska samarbetet i detta århundradet. LVF:s teologiska avdelning bidrog också med ett ekonomiskt anslag till

den nordiska forskargruppen för sammankomsten i København 1969. Liknande arbeten har sedan dess påbörjats med grupper av universitetsteologer dels i Tyskland, dels i USA, i båda fallen inspirerade av den start, som gjorts inom det nordiska institutet. För det fortsatta arbetet har detta projekt inom NIKFO fått medel ur Signe och Oscar Krooks fond i Lund. Tryckningsbidrag för publicering av gruppens forskningar har beviljats av Svenska statens humanistiska forskningsråd. Boken kommer att tryckas i NIKFO:s skriftserie under redaktion av Lars Österlin. De medverkande är dessutom Eino Murtorinne, Karl Gustav Hammar, Jarl Jergmar, Bengt Wadensjö, Torsten Kälvemark och Bo Bergström. I ett fortsatt gemensamt arbete kommer bl.a. att belysas den nordiska samverkan inom världsmissionen och inom kyrkohjälp och U-landsbistånd. Därvid kommer också danska och norska bidrag att få en framträdande plats. Ett nytt arbetsseminarium planeras till hösten 1971 i Helsingfors.

I Finland kommer detta år också att startas ett nytt forskningsprojekt i NIKFO:s regi, ett seminarium under temat »Kyrkan i det moderna samhället». Detta kommer att läggas upp som en längre sammankomst för forskarutbildning inom ramen för den s.k. nordiska sommarskolan.

I detta läge har man också sett det naturligt att låta centrum för verksamheten inom NIKFO flytta från København till Helsingfors. I samband med forskningsseminariet i Lund i februari 1971 hölls sammanträde med NIKFO:s styrelse, och därvid avgick det hittillsvarande presidiet med Niels Knud Andersen, ordförande, Carl-Gustaf Andrén, vice ordförande och Lars Österlin, sekreterare. Till nytt presidium utsågs Kauko Pirinen, ordförande, Sven Göransson, vice ordförande, och Pekka Raittila, sekreterare. Traditionen med det internordiska samarbetet inom den kyrkohistoriska forskningen synes vara fast etablerad, och man kan se fram emot en ny, givande arbetsperiod.